

नेपाल सरकार
Government of Nepal

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय
Ministry of Agriculture & Livestock Development
सिंहदरबार, काठमाण्डौ, नेपाल
Singhadurbar, Kathmandu, Nepal

एकिकृत बाली पात्रो- लौका खेती [Integrated Crop Calendar-Bottlegourd]

महिना	वैशाख	जेष्ठ	आषाढ	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पुष	माघ	फाल्गुण	चैत्र
हप्ता	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४
मौसम												

बिक्रीको लागि तयार लौका

सान तयारी बिरूवा

फूल फुलेको

परिचय- लौका लहरे बाली हो। यसका कलिला फल तरकारी पकाएर खाइन्छ। उच्च रक्तचाप र पेटका बिरामीहरूलाई लौकाको सेवन बढी लाभप्रद हुन्छ। यसको रसको सेवनले पखला लागेको निको पार्दछ। यसको पातको चियाले जन्डिसलाई निको पार्दछ।
हावापानी र माटो - लौका न्यानो मौसमको बाली हो। लहराको बृद्धिका लागि उपयुक्त तापक्रम २४-२७ डि.से हुन्छ। दोमट र बलौटे माटो लौका खेतीको लागि उपयुक्त हुन्छ। माटोको पी.एच ६-७ हुनुपर्दछ।

बाली लगाउने र लिने समय: हावापानीको क्षेत्र अनुसार लगाउने समय फरक हुन्छ।
» उच्च पहाडमा वैशाख-जेठमा बीउ रोप्ने, बेर्ना सार्ने र असार देखि असोजसम्म बाली लिइन्छ।
» मध्य पहाडमा फागुन-चैतमा लगाएको बालीबाट वैशाख देखि कार्तिकसम्म फल टिपिन्छ।
» तराई, खोंच र बेसीमा माघ-जेठमा बाली लगाइन्छ र चैत-कार्तिकमा बाली लिइन्छ।

बीउ रोप्ने, बेर्ना सार्ने

लौकाको खेती सौक्य बीउ रोपेर वा हुर्केका बेर्ना सारेर गरिन्छ। एक रोपनी जमिनको लागि १०० ग्राम बीउको आवश्यकता पर्दछ।

जातहरू

- पुसा समर प्रोलिफिक लङ्ग
- पुसा समर प्रोलिफिक राउन्ड
- काबेरी ४ एन.एस. ४२१
- एन.एस. ४४३
- अनमोल

जमिनको तयारी

लौका खेतीको लागि राम्रोसँग खनजोत गरेको जमिनमा ड्याङ्ग २५० से.मि. चौडाइको बनाइन्छ। दुई ड्याङ्गको बीचमा ५० से.मि फराकिलो कुलेसो बनाइन्छ। एक ड्याङ्गमा २ हार बोट लगाइन्छ। हार-हार र बोट-बोटको बीचमा दूरी २/२ मिटर हुने गरी ३०×३०×३० से.मि. का खाडल खनिन्छ। गोबर मल, रासायनिक र माटोको मिश्रणले खाडल भरेर पानी लगाउने गरेर बीउ वा बेर्ना रोप्न तयार गरिन्छ।

तालिम र काँटछाँट

लहरालाई डोरी वा टाँडमा लगाउने बोट संख्या बढाउन सकिने बोटमा राम्रोसँग घाम पर्ने, फल एकनासका हुने र रोग कम लाग्ने हुन्छ। लौकालाई हल्का काँटछाँट गरेर प्रतिबोट बजार योग्य उत्पादन बढाउन सकिन्छ। बूढा र रोगी पातहरू, घाउचोट लागेका फलहरू हटाउनुपर्दछ। मुख्य लहराको लम्बाइ एक मिटर पुगेपछि मुट्टा हटाएर शाखा लहरालाई बढ्न दिने र शाखा लहरामा पोथी फूल बढी लाग्छन्।

मलखाद

एक रोपनी जमिनको लागि १५०० के.जी (७५ डोका) गोबर मल वा कम्पोस्ट मल, २ के.जी नाइट्रोजन, १ के.जी. फस्फोरस र १ के.जी पोटास, २ के.जी बायोजाम, १ के.जी. सुक्ष्मत्व आदिको आवश्यकता पर्दछ। यीमध्ये सबै मलखाद तथा नाइट्रोजनको आधा भाग मात्रा खाडल पुर्या माटोमा मिसाएर राखिन्छ। बाँकी आधा भाग नाइट्रोजन बराबर दुई भाग पारेर एक भाग लहरा आजन थालेपछि थप मलको रूपमा बोटको वरिपरि कुलेसोमा दिइन्छ।

बाली टिपेपछिका कर्महरू

स्थानीय बजारको लागि बजारयोग्य गुणस्तरका फलहरू रोजेर बाँसको टोकरि वा प्लास्टिक क्रेटमा राखेर ढुवानी गरिन्छ। टाढाको बजारको लागि फलहरूलाई पहिला प्लास्टिक थैलामा राखिन्छ। त्यसपछि सानो वाक्समा राखेर ढुवानी गरिन्छ। लामा खाले फलहरूलाई ठाडै राख्नुपर्दछ। सुताएर राखेमा फल बाझिने हुन्छ। ठण्डा छायाँ ठाउँमा ३-५ दिनसम्म फललाई राख्न सकिन्छ।

उत्पादन:

लोकाले वसन्त-ग्रीष्म याममा भन्दा वर्षा याममा बढी उत्पादन दिन्छ। एक रोपनी जमिनबाट सरदर १५००-२५०० के.जी. कलिला फल उत्पादन गर्न सकिन्छ।

कीराहरू	क्षतिको लक्षण र व्यवस्थापन विधि
१. फर्सीको रातो खपटे (Red Pumpkin Beetle)	लाभेले माटोमुनी रहेका जरा र डाँठ खाईदिन्छ तथा वयस्क खपटले भने पात खान्छ। यसको नियन्त्रणको लागि : - हाते जालीको सहायताले बिहानीपख कीरा मार्ने। - बाली लिएपछि जमिन गहिरो गरी जोत्नुपर्दछ। - मार्गोसोम निममा आधारित विषादी ३ मि.लि/ली पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ।
२. खरबुजा लाही (Melon Aphid)	कालो-हरियो, कालो वा रातो शरीर भएको लाही फर्सी समूहका बालीका लागि यो हानिकारक हो। यसको नियन्त्रणको लागि : - गाईभैसीको पिसाब एक भागमा १० भाग पानी मिसाएर ३-४ दिनको फरकमा २-३ पटक छर्कनु पर्दछ। - मारगोसोम नामक निमको भोल ३ मि.लि प्रति लि पानीमा मिसाएर ५ दिनको फरकमा २ पटक छर्कनु पर्दछ। - रोगर वा सुकोज २ मि.लि/लि पानीमा मिसाई ५ दिनको फरकमा २ पटक छर्कनु पर्दछ।
३. थोप्ले खपटे (Spotted Cucumber Beetle)	खपटेका पखेटामा १२ अथवा २८ वटा थोप्लाहरू हुन्छन्। लाभे र वयस्क दुवैले पातको हरियो भाग कोत्तेर खान्छ। यसको नियन्त्रणको लागि : - भोल मल, गहुँत र निमजन्य विषादीको प्रयोग गर्नुपर्दछ। - मालाथियन ५० इ.सी (एक एम. एल, २ ग्राम वा एक एम.एल प्रति लिटर पानीमा छर्कनु पर्दछ।
४. फल कुहाउने औसा (Fruit Fly)	फुलबाट ३-५ दिनमा औसा निस्कन्छन् र फलको भित्री भागमा खान थाल्दन्। औसाले खान थालेपछि फल पहेँलिन, कुहिने र फर्ने हुन्छ। यसको नियन्त्रणको लागि : - कुहिन लागेका फल र फूल गहिरो गरी गाड्नु पर्दछ। - क्युलियर ४ थोपा र मालाथियन वा नुभान ५-७ थोपा राखेको फेरिमोन पासो प्रति रोपनी २-४ वटाका दरले ५ फिट उचाइमा भुन्ड्याई भाले कीराको नियन्त्रण गरिन्छ। - एक लिटर पानीमा १० ग्राम चिनी र एक मि.लि. मालाथियन भोल मिसाएर बालीमा छर्कनु पर्दछ। - भिङ्गा भगाउन वानस्पतिक विषादीको भोल मल एक भागमा ७ भाग पानी मिसाउने र बोट फुल थालेपछि २-३ दिनको फरकमा छर्कनु पर्दछ।
५. पतेरो (Bug)	यो कीराले नराम्रो गन्ध छोड्छ। यसका माउ र बच्चा दुवैले पात र डाँठबाट रस चुस्दछन्। यसको नियन्त्रणको लागि : - भोल मल, गाईभैसीको पिसाब वा मार्गोसोम नियमित छर्कनु पर्दछ। - मालाथियन एक मि.लि. प्रति लि पानीमा मिसाई ७-७ दिनको फरकमा ३-४ पटक छर्कनु पर्दछ।

रोगहरू	लक्षण र व्यवस्थापन विधि
१. खराने रोग (Powdery Mildew)	पातको माथिल्लो सतहमा साना हल्का सेता वा कैला रंगका थोप्लाहरू, पात र डाँठमा समेत सेतो पाउडर दुसीहरू देखिन्छन् र पातहरू सुक्दछन्। फलहरू साना र कम गुणस्तरका हुन्छन्। यसको रोकथामको लागि : - एक भाग गाईभैसीको गहुँतमा १० भाग पानी मिसाई बोट भिजे गरी ४-५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्दा यो रोग कम हुन्छ। - रोगी बोट र भारपातहरू नष्ट गर्नुपर्दछ। - क्याराथियन २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा राखेर छर्ने। - ४० प्रतिशत दूध र ६० प्रतिशत पानी मिसाई छर्ने।
२. सेतो दुसी रोग (Downy mildew)	पातको माथिल्लो सतहमा हल्का खैरा रंगका दागहरू र तल्लो सतहमा कपास जस्तो दुसी दागहरू हुन्छन्। यस्तो अवस्थामा छिट्टै पातहरू सुक्ने र बोट पनि सुक्ने हुन्छ। यसको रोकथामको लागि : - स्वस्थ र उपचारित बीउ प्रयोग गर्नुपर्दछ। - रोगी बोट र भारपातहरू नष्ट गर्नुपर्दछ। - रिडोमिल २-३ ग्रा/लि पानीमा मिसाई ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्कनु पर्दछ।
३. गुजमुजे रोग (Cucumber mosaic virus)	यो रोग लागेका पातका मुख्य नसाहरूको वरिपरि हरियो र बाँकी भागमा हल्का पहेँलो धब्बाहरू देखा पर्दछन्। छिरिविरे चिन्हहरू पुराना पातका किनारका नसाहरूबाट शुरू भएर मुख्य नशासम्म देखिन्छन्। यो रोग खपटे र लाही कीराले सार्दछन्। यसको रोकथामको लागि : - खेतबारी सफा राख्नु पर्दछ। - रोगी बोट जलाउने गर्नु पर्दछ। - कीराको लागि रोगर एक मि.लि. /लीटर पानीमा मिसाएर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक छर्कनु पर्दछ। - बेर्ना अवस्थामा एक पटक र बेर्ना सारेपछि दोस्रो पटक प्रिभेन्टल एक ग्राम/लीटर पानीका दरले मिसाई छर्नुपर्दछ। - बायोलीफ केयर १ मि.लि. /लीटर पानीमा मिसाएर बेर्ना सारेको १० दिन पछि १५ दिनको फरकमा ३-४ पटक छर्नुपर्दछ।

सन्दर्भ ग्रन्थ : १. कृषि डायरी २०७४, नेपाल सरकार कृषि विकास मन्त्रालय, कृषि सूचना तथा संचार केन्द्र
२. द्वैमासिक कृषि, वर्ष ५१ फागुन-चैत २०७१ अंक ६, नेपाल सरकार कृषि विकास मन्त्रालय, कृषि सूचना तथा संचार केन्द्र